

LATVIJAS VĒSTURNIEKU I KONGRESS, 3. SEKCIJA “LATVIJAS POLITISKĀ VĒSTURE 20. GADSIMTĀ”

No sekcijā paredzētajiem 13 ziņojumiem tika nolasīti 12, jo viens no referentiem nebija ieradies. Katram runātājam bija atvēlētas 15 minūtes, un tā raitā gaitā runātāji (profesori, zinātņu doktori un doktoranti) cits citu nomainīja, turklāt referātu tematika bija ļoti atšķirīga.

Sekcijas darbu ievadīja Valdis Bērziņš ar referātu “Latviešu strēlnieki politisko pārmaiņu apstākļos”, kurā izsekoja strēlnieku gaitām no 1917. gada februāra revolūcijas līdz 20. gadu sākumam, kad daudz “sarkano strēlnieku” atgriezās Latvijā. Pēc Bērziņa domām, nākotnē tuvāk vēl būtu jāiedziļinās trīs tematos: 1) latviešu strēlnieki viņu pretinieku vērtējumā; 2) strēlnieki un nacionālais jautājums; 3) igauņu un lietuviešu prese par strēlniekiem. Jānis Šiliņš referātā “Latvijas Sociālistiskās Padomju Republikas vēstures pētniecība: virzieni un rezultāti” apskatīja to pašu laikposmu. Izejot no historiogrāfijas, viņš izvirzīja dažādas tēzes par Stučkas valdību, nonākot pie secinājuma, ka Padomju Latvijas sabrukuma cēloņi meklējami gan militārajos, gan iekšējās politikas aspektos, kā arī šo abu aspektu mijiedarbībā.

Nākamie divi ziņojumi bija par autoritāro Ulmaņa režīmu (Ilgvars Butulis. “K. Ulmaņa autoritārā ideoloģija: izpēte, sasniegumi un problēmas” un Žordans Kuks (*Jordan Kuck*). “Mazpulku jaunatne “atjaunotajā” Latvijā: atbildes uz K. Ulmaņa ideoloģiju Mazpulku skatē Jelgavā 1939. gadā”). Kaut viens problemātikai pievērsās no plašas pētniecības pieredzes (Butulis), bet otrs (Kuks) tikai no šauras tematikas izvēles, tomēr abu pētnieku atzinums bija viens, ka K. Ulmaņa autoritārās politikas pamatā bijusi izteikta vēlme pēc modernizācijas un ne vien ekonomikā, bet arī citos valsts un sabiedrības sektoros.

Kārlis Kangeris ievadīja ziņojumus par vācu okupācijas laiku (“Vācu okupācijas laiks: zināmais, paveiktais un darāmais”). Viņš īsumā raksturoja kopš Latvijas Vēsturnieku komisijas izveidošanas 1998. gadā paveikto un ieskicēja nākotnē darāmo, sevišķi uzsverot, ka vēl arvien novārtā palikusi kritiska atsevišķu vācu okupācijas laika avotu analīze, kas nākotnē noteikti būtu veicama. Par vācu okupācijas varas lauksaimniecības politiku Latvijā referēja Reinis Kalniņš. Vācu mērķi bijuši panākt armijas un Vācijas reiha apgādāšanu ar Latvijas lauksaimniecības produktiem. Neskatoties uz dažādiem okupācijas politikas likločiem, tas pilnā mērā izdevies. Andis Rasums referātā “Nacistiskās Vācijas spēcīgu slepenās operācijas – kurelieši un mežakaķi (1944.–1945. g.): kopīgais un atšķirīgais” salīdzināja kureliešus un mežakaķus. Abus grupējumus vācieši izveidoja vieniem un tiem pašiem uzdevumiem, tikai sanāca tā, ka kurelieši savai darbībai vēl bija sprauduši mērķus, kas bija ārpus vācu kontroles. Edvīns Evarts ziņojumā “Melnais tirgus Latvijā Otrā pasaules kara laikā – pētniecības problēmas” analizēja nelegālās tirdzniecības veidus, spekulantu grupas un vācu politikas pasākumus pret melno tirgu dažādos laika posmos. Vācu okupācijas

laikā ēnu ekonomikas daļa veidojusi apmēram 10% no Latvijas kopējās ekonomikas.

Ilze Jermacāne referātā “Latvieši Strādnieku un zemnieku Sarkanajā armijā (1941–1945): izpētes gaita, rezultāti un iespējas” pievērsās latviešiem Sarkanarmijā, kurā kara laikā dienējis ap 100 000 personu. Jānonākot pie skaidrības, kāda esot viņu vieta Latvijas vēsturē. Referente arī ieteica uz latviešiem Sarkanarmijā skatīties komparatīvā aspektā, tos salīdzinot ar latviešiem vācu militārajos formējumos. Kopēju aspektu netrūkstot.

Par atmiņu un mutvārdu avotu izmantošanas problēmu Latvijas PSR ikdienas dzīves pētījumos referēja Juris Pavlovičs. Problēma esot, ka Latvijas PSR iedzīvotāji nevarot atbildēt uz jautājumu, “kas es esmu”. Cilvēki varot nosaukt faktus, bet ne vairāk. Tas nepalīdzot, jo nevarot noteikt cilvēka vietu sadales sistēmas sabiedrībā un padomju dzīves trijās hierarhijās.

Par ne tik senu vēsturi referēja Ilga Kreituse (“Latvijas politisko partiju veidošanās modeļi pēc valsts neatkarības atjaunošanas”). Referente partiju veidošanās attīstībā no 1989. līdz 1991. gadam saskatīja četrus modeļus: 1. Partijas radās, savā veidā nostājoties pretī Tautas frontei (Latvijas atdzimšanas partija, Latvijas nacionālā neatkarības kustība); 2. Partijas izauga no interešu grupām (Zaļā partija); 3. Partijas veidojās, izmantojot vēsturisko atmiņu (Demokrātiskā centra partija); 4. Partijas radās, atjaunojot jau agrāk eksistējušas partijas (Latvijas Zemnieku savienība). No Latvijā atjaunotajām partijām vienīgi Latviešu sociāldemokrātu un strādnieku partija savu darbību nebija pārtraukusi (tā darbojās Zviedrijā).

Darbu sekcijā noslēdza Juris Prikulis (kopā ar Bonifāciju Daukštu sagatavots referāts “Baltijas tautsaimniecības vēstures pētnieku ieguldījums PSRS radīto zaudējumu izvērtēšanā: rezultāti un perspektīvas”). Referents norādīja uz slepenām un līdz šim neizmantotām PSRS iedzīvotāju statistikām no 1950. gada un aicināja dažādo valstu pētniekus vienoties par kritērijiem, ar kādiem visi kopīgi un vienveidīgi vislabāk varētu aprēķināt PSRS viņu valstīm nodarītos zaudējumus.

Kārlis Kangeris

LATVIJAS VĒSTURNIEKU I KONGRESS, 4. SEKCIJA “LATVIJAS SOCIĀLĀ UN KULTŪRAS VĒSTURE 20. GADSIMTĀ”

Sociālās un kultūras vēstures sekcijā (vad. Dr. hist. Vīta Zelče un Dr. hist. Ineta Lipša) noklausījāmie 13 referātus un 10 tā sauktās plakātu prezentācijas jeb stenda referātus. Ziņojumos un prezentācijās tika analizēti sociālo grupu un ikdienas prakšu, mutvārdu, kultūras un ideoloģijas, kā arī sociālajai atmiņai piederīgā problemātika, ietverot arī metodoloģijas un teorijas jautājumus.

Pētīto sociālo grupu vidū bija skolotāji 1939.–1959. gadā, tika prezentēta Latvijas Universitātes starpkaru perioda studentu prosopogrāfiskā sociālās